

Круглова Ольга Олександрівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
старший викладач кафедри цивільного права
та процесу Дніпропетровського державного
університету в внутрішніх справах

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПРЕДСТАВНИЦТВА ТА ПОСЕРЕДНИЦТВА В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ

У стрімких сучасних умовах життя, з огляду на завантаженість людини у соціальній та професійній сферах, високих вимог до рівня правосвідомості для реалізації та захисту своїх прав, досить часто виникає потреба залучені до реалізації її цивільних прав та обов'язків інших осіб – представників. Така необхідність є абсолютною, якщо мова йдеться про реалізацію та захист прав і обов'язків малолітніх, неповнолітніх дітей, недієздатних та обмежено дієздатних фізичних осіб. Потреба в представництві особливо гостро стоїть й для юридичних осіб, чия дієздатність може бути реалізована лише опосередковано – кваліфікованим представником. Належне правове регулювання інституту представництва в цивільному праві дозволить ефективно використовувати його можливості, а відповідно, забезпечить належний рівень охорони прав та законних інтересів усіх учасників цивільних правовідносин.

Представництвом є правовідношення, в якому одна сторона (представник) зобов'язана або має право вчинити правочин від імені другої сторони, яку вона представляє (ч. 1 ст. 237 ЦК України). Дані правовідносини належать до, так званих, фідучіарних (довірчих) правовідносин.

Таким чином, *представник* вчиняє правочин (правомірну, цілеспрямовану, юридичну дію) замінюючи особу, яку він представляє, однак діє від її імені.

Не відноситься до представництва і не називають представником особу, яка хоч і діє в чужих інтересах, але від власного імені. Тому норми щодо представництва не можуть прямо поширюватись на правовідносини комісії (гл. 69 ЦК України), управління майном (гл. 70 ЦК України). Тільки за аналогією можуть застосовуватись норми щодо представництва до агентських правовідносин, що є предметом регулювання гл. 31 Господарського кодексу України [1, с.174-175].

Вищезазначені характеристики представника є обов'язковими й дозволяють відокремити даного суб'єкта від подібних - *посередників*.

Метою посередництва є укладання правочину між зацікавленими сторонами. *Маклер* - це особа, яка професійно займається посередництвом при укладанні різних правочинів (купівлі-продажу товарів, цінних паперів, страхування тощо). Маклер, як правило, виступає відносно сторін як незалежний посередник, хоча й діє за рахунок коштів клієнтів і за дорученням. Оскільки він як посередник представляє інтереси обох сторін, то й відповідає за свої дії перед кожною стороною.

Посередник сам не укладає правочинів для сторони, він тільки фактично бере участь в її укладанні: готує проект договору, надсилає його зацікавленим сторонам або допомагає їм зустрітися, бере участь у попередніх розмовах, що не мають юридичного змісту. Інколи функції торгових маклерів виконують *брокери*. Та ні маклери, ні брокери не можуть розглядатись як представники, звичайно, окрім тих випадків, коли з маклерськими чи брокерськими конторами укладено договір доручення.

Комерційний посередник (необхідно відрізнити від комерційного представника) лише сприяє укладенню правочину, але сам його не укладає.

Не є представниками *посильні, кур'єри*, тобто ті особи, які лише виконують функції передачі листа, телеграми, проекту договору, іншої інформації. На відміну від представника, посильний своєю волею не бере участі у встановленні визначених юридичних наслідків. Він лише передає вже фактично виражену волю особи, відображену в тексті документа. Тобто він виступає не як юридичний, а як фактичний учасник відносин.

Роль посередника припиняється саме там, де фактичні дані набувають юридичного змісту. Волевиявлення щодо укладання правочину надходить не від нього, а від особи, яка зацікавлена цей правочин укласти. Посередник повноважень на укладання правочину не має. Його обов'язок полягає в тому, щоб знайти, звести осіб, які зацікавлені, ознайомити їх з можливістю укладання правочину, його умовами та змістом.

Відрізняються від представника й інші особи, які, не виражаючи самостійної волі, надають фактичні послуги, допомагають особі виразити свою волю й виконати необхідні дії: перекладач, тлумач, особа, яка підписує правочин за неписьменного чи за особу, яка через фізичний стан не може поставити свій підпис [2, с. 226-227].

Таким чином, основні критерії для відмежування представництва від посередництва, що виділяються в науці цивільного права, наступні:

1) представник шляхом власного волевиявлення вчиняє правочин замість особи, яку він представляє. Посередники не замінюють особисту діяльність тих, кому вони сприяють. Їхні дії самі по собі не викликають встановлення правового відношення між контрагентами. Відповідно, звичайний посередник не має повноважень і діє від власного імені. Якщо посередник діє від імені іншої особи, він виступає вже не як посередник, а як представник;

2) посередник, на відміну від представника, захищає інтереси не одного, а одразу обох контрагентів, а також суспільні інтереси.

3) звичайне посередництво застосовується лише при укладанні правочинів у сфері цивільного обігу між дієздатними особами. Сфера застосування представництва ширша: через представника можливим є як придбання, так і реалізація майнових і немайнових цивільних прав і обов'язків. Крім того, як особа, яку представляють, може виступати і недієздатна особа [3].

Зважаючи на вищесказане, слід наголосити на тому, що інститут посередництва має суттєві відмінності від представництва, які слід враховувати при визначенні характеру взаємовідносин між учасниками цивільних правовідносин. Метою посередництва є сприяння контрагентам у вчиненні ними правочину, в той час як представництво дозволяє представнику замість одного з контрагентів вчинити правочин. Різний рівень занурення в цивільні правовідносини не єдине що відрізняє дані інститути, але навіть це свідчить про різний підхід у їх регулюванні, масштаби правових наслідків їхнього застосування, а отже й важливість відмежування даних інститутів цивільного права для належного забезпечення прав та інтересів учасників цивільних правовідносин.

Бібліографічні посилання:

1. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України./ За заг. ред. Бобрика В.І. – К.: «Центр учбової літератури». 2016. – 784 с.
2. Цивільне право України: Загальна частина / За редакцією професорів І.А. Бірюкова і Ю.О.Заїки. – К.: Алерта, 2014. – 510 с.
3. Харитонов Є.О., Старцев О. В. Цивільне право України: Підручник. –К.: Вид-во «Істина», 2007. // [Електронний ресурс] – Режим доступу:

<http://westudents.com.ua/glavy/72734-predstavnitstvo-zvichayne-poserednitstvo.html>

Кобзар Тетяна Сергіївна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ У СФЕРІ КРЕДИТУВАННЯ З МІЖНАРОДНИМИ ФІНАНСОВИМИ ІНСТИТУЦІЯМИ

Активізація та результативність економічних реформ в Україні залежать головним чином від належного фінансування пріоритетних напрямів соціального й економічного розвитку держави. В умовах обмеженості бюджетних коштів важлива роль у виконанні цього завдання відводиться мобілізації ресурсів міжнародних фінансових організацій (МФО) та донорів міжнародної технічної допомоги. Одним зі стратегічних завдань у цьому контексті є вдосконалення інструментів, видів та форм залучення зовнішніх ресурсів, і насамперед упровадження нових механізмів поєднання кредитних ресурсів МФО й грантових ресурсів донорів та розширення участі вітчизняних виробників і постачальників у реалізації спільних із міжнародними фінансовими організаціями проектів. Ключовим критерієм і орієнтиром доцільності такого співробітництва є результативність використання кредитних ресурсів цих організацій [1, с. 7].

Зауважимо, що на сьогоднішній час Україна на міжнародному кредитному ринку активно співпрацює із провідними МФО, а саме: Світовим банком (це багатостороння кредитна установа, що об'єднує п'ять інституцій, провідною з яких є Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР)); Міжнародним валютним фондом; Європейським банком реконструкції та розвитку; Європейським інвестиційним банком та іншими МФО [4].

Серед основних програм співробітництва, що реалізуються в рамках співпраці України з МФО, можна виокремити такі: 1) залучення кредитів на коротко-, середньо- й довгостроковий періоди; 2) розміщення на міжнародних і внутрішніх фінансових ринках цінних паперів; 3) отримання технічної допомоги, грантів, субсидій, стипендій [2, с. 35].

Найбільшим кредитором України з-поміж міжнародних фінансових організацій є Міжнародний валютний фонд (МВФ). Розпорядником фінансових ресурсів, наданих МВФ, є НБУ. Кредити МВФ надаються Україні у разі виконання українською стороною низки критеріїв ефективності, зокрема: дотримання рівня чистих міжнародних резервів НБУ, відповідних монетарних показників та дефіциту бюджету, досягнення макроекономічної стабільності розвитку, проведення реформ у економічній та політичній сферах тощо. Основним напрямом використання кредитів МВФ було надання кредитів Міністерству фінансів України для обслуговування зовнішнього боргу, фінансування дефіцитів платіжного та торговельного балансів. Формування, у тому числі, завдяки позикам МВФ, валютних резервів НБУ, дозволило підтримувати стабільність національної валюти, успішно провести грошову реформу, ввести з часом повну конвертованість гривні за поточними операціями [4].

Впродовж останніх 20 років кредити МВФ допомагали розв'язувати численні проблеми макроекономічної нестабільності та забезпечували макроекономічне зростання, підтримували стабілізацію банківського сектору,